

Právní postavení obětí trestných činů v České republice a ve Slovenské republice

Anotace: Cílem článku je rozebrat právní postavení obětí trestných činů v České republice se zaměřením na připravovanou novou právní úpravu obětí trestných činů. Vyzdvihnout a poukázat na klady připravované právní úpravy. Dále předpokládaný legislativní stav porovnat s příslušnými mezinárodními dokumenty. Částečně se dotknout postavení obětí trestných činů ve Slovenské republice a porovnat toto se stavem v České republice.

Klíčová slova: oběť trestného činu, poškozený, odškodnění, peněžitá pomoc.

Úvod

Každý občan se může, nejčastěji bez svého přičinění, stát obětí trestné činnosti. Trestným činem mu může být způsobena škoda na zdraví, majetku, ale i jiná újma. Problematicke obětí trestné činnosti se v posledních letech začíná stále více věnovat mezinárodní společenství, ale i jednotlivé státy, uvědomujíc si nedostatečnou právní i faktickou ochranu obětí trestných činů, uvědomujíc si paradoxně nerovné postavení mezi obětí trestné činnosti a pachatelem.¹ Mnohé demokratické země již před několika desetiletími přijaly první právní úpravu, kterou chtěly zlepšit postavení obětí trestné činnosti. První právní regulaci v Evropě přijala v roce 1964 Velká Británie, v roce 1973 Finsko, v roce 1974 Irsko, v roce 1975 Norsko a Holandsko, v roce 1976 Německo, v roce 1977 Francie, v roce 1978 Švédsko, v roce 1982 Rakousko, v roce 1984 Lucembursko a Švýcarsko, v roce 1985 Belgie a v roce 1991 Portugalsko.² V roce 1997 Česká republika a v roce 1998 Slovenská republika. Jaká je současná mezinárodní právní úprava a jaká v České republice a Slovenské republice, viz dále.

Mezinárodní právní úprava obětí trestné činnosti

Na půdě Rady Evropy na základě a ve světle rezoluce (77) 27 Výboru ministrů Rady Evropy o odškodňování obětí násilných trestných činů byla dne 24. listopadu 1983 ve Štrasburku přijata *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů*. Úmluva vstoupila v platnost dne 1. února 1988. Tato zavazuje členské státy Rady Evropy zabývat se situací osob poškozených úmyslnými násilnými trestnými činy, u kterých došlo k ublížení na těle a zdraví, nebo situací osob, které byly v péči poškozených osob, jež zemřely na následky těchto trestných činů. Pokud nelze zajistit odškodnění z jiných zdrojů, jsou povinny přispět na odškodnění jednotlivé státy. Nárok na odškodnění vzniká, i když nelze pachatele trestně stíhat a potrestat. Nárok na odškodnění státem, na jehož území byl spáchán daný trestný čin, mohou uplatnit jak státní příslušníci států, které přistoupily k této úmluvě, tak státní příslušníci všech členských států Rady Evropy, kteří mají trvalý pobyt ve státě, na jehož území byl spáchán trestný čin. Jedná se tedy o úpravu týkající se pouze obětí, kterým násilným úmyslným trestným činem vznikla škoda na zdraví. Jinou škodu úmluva nemá na mysli.

V roce 2001 bylo Radou Evropské unie přijato *Rámcové rozhodnutí Rady (2001/220/SVV) ze dne 15. března 2001, o postavení obětí v trestním řízení*. Rámcové rozhodnutí považuje za oběť trestné činnosti pouze fyzickou osobu, která utrpěla škodu včetně fyzického či psychického poškození, citovou újmu či hmotnou ztrátu přímo

¹ MARTINKOVÁ, M. Oběti kriminality v aktuálních souvislostech. *Bílý kruh bezpečí*. 2010, č. 4, s. 11-14.

² MĚSÍČKOVÁ, L. K připravovanému zákonu o obětech trestných činů. *Kriminalistika*. 2012, č. 2, s. 91-104. ISSN 1210-9150.

způsobenou jednáním či opomenutím, jež porušuje trestněprávní předpisy daného členského státu. Rámcové rozhodnutí stanoví státům povinnosti, mezi které patří například zajištění práva na informace oběti, zajištění práva na náklady řízení a bezplatné zastoupení, zajištění mediace v rámci trestního řízení, zajištění podpory specializovaných služeb a subjektů pro pomoc obětem aj. Tento dokument oběť z pohledu způsobené škody již chápe v širším slova smyslu než Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů. Jedná se nejen o škodu fyzickou, psychickou či citovou újmu, ale i hmotnou ztrátu způsobenou trestným činem.

Mezi další mezinárodní dokumenty, které regulují problematiku obětí trestné činnosti, patří bezesporu ***Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie (2002/475/SVV) ze dne 13. června 2002, o boji proti terorismu.*** Toto rozhodnutí reaguje na neutěšenou situaci týkající se terorismu. Mimo jiné stanoví, že oběti teroristických trestných činů jsou zranitelné, a proto je nezbytné přijmout zvláštní opatření i ve vztahu k nim. V článku 10 nazvaném Ochrana obětí a pomoc obětem ukládá členským státům povinnost zajistit, aby vyšetřování nebo stíhání trestných činů, na které se vztahuje toto rámcové rozhodnutí, nezáviselo na oznámení nebo obvinění podané osobou, která se stala obětí trestného činu, alespoň tehdy, pokud byly trestné činy spáchány na území členského státu. Navíc stanoví, že kromě opatření uvedených v rámcovém rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, bude-li to nezbytné, přijme každý členský stát veškerá možná opatření k zajištění odpovídající pomoci rodinám obětí.

V roce 2004 byla přijata ***Směrnice Rady Evropské unie (2004/80/ES) ze dne 29. dubna 2004, o odškodňování obětí trestných činů.*** Směrnice řeší především problematiku vzájemné spolupráce pro usnadnění přístupu k odškodnění obětí trestných činů v přeshraničních situacích. Týká se odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů. Oběti v Evropské unii by měly mít právo na spravedlivé a přiměřené odškodnění za újmu, kterou utrpěly, bez ohledu na to, kde v Evropském společenství byl trestný čin spáchán. Nastavený systém by měl zajistit, aby se oběti trestných činů mohly vždy obrátit na orgán v jejich státě, kde mají bydliště, a měly by tak být zmírněny praktické a jazykové obtíže, které vznikají v přeshraničních situacích. Systém by měl obsahovat ustanovení umožňující oběti trestného činu nalézt informace nezbytné k podání žádosti a umožňující účinnou spolupráci mezi dotčenými orgány.

Dalším významným dokumentem je ***Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí,*** kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

Na závěr je nutno zmínit návrh ***Směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu [KOM (2011) 275 v konečném znění].*** Přípravovaná směrnice byla již schválena na půdě Evropského parlamentu. Jejím hlavním cílem je posílení práv obětí v Evropské unii.

Legislativní postavení obětí trestných činů v České republice

Na základě mezinárodních dokumentů a zejména Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů byl v České republice přijat zákon číslo 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen „ZPPOTČ“), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1998. V souvislosti s přijetím Směrnice Rady Evropské unie o odškodňování obětí trestných činů byl zákon novelizován. Tento zákon je platný a účinný i v současné době. I přes poměrně pozitivní legislativní počín je zákonu vytýkána celá řada nedostatků, v důsledku kterých je nutno konstatovat, že jeho přijetím nedošlo ke zcela úplné implementaci mezinárodních dokumentů, zejména

Rámcového rozhodnutí Rady, o postavení obětí v trestním řízení a Směrnice Rady o odškodňování obětí trestných činů. Zákonu jsou vytýkány zejména následující nedostatky:

- z definice oběti i z dalších ustanovení vyplývá, že zákon se vztahuje pouze na oběti, kterým byla způsobena škoda na zdraví, jinou škodu nemá na mysli, tedy příliš úzká definice oběti,
- absence práva na ochranu oběti před druhotnou újmou,
- nedostatečná informovanost obětí násilných trestných činů zejména ze strany orgánů činných v trestním řízení, o čemž mohou svědčit poměrně mizivé počty žádostí o poskytnutí pomoci,³
- nedostatečná úprava práva na právní a jinou pomoc,
- neexistence institutu bezplatného právního zastoupení oběti v případech nemožnosti uplatnění svých práv,
- nedostatečná lhůta (jeden rok) k podání žádosti o poskytnutí pomoci,
- nedostatečná podpora specializovaných služeb a subjektů pro pomoc obětem trestných činů a další.

Pod tlakem mezinárodních legislativ, vlivem okolních států a faktické neutěšené situace přistoupila Česká republika k přípravě nového zákona – zákona o obětech trestných činů, který je v současné době ve schvalovacím procesu Parlamentu ČR a dle předpokladů by měl nabýt účinnosti v průběhu roku 2013. V čem je přínos tohoto právního předpisu, se pokusím nastínit v následujících pasážích.

Zákon o obětech trestných činů (dále jen „ZOOTČ“) sjednocuje současnou roztříštěnou právní úpravu obětí trestných činů. Dnes danou problematiku řeší zejména zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, dle kterého jsou obětem poskytovány některé sociální služby, dále zmiňovaný zákon č. 209/1997 Sb., o poskytování pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, a konečně, pokud je oběť současně v postavení poškozeného⁴, pak zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „trestní řád“).

ZOOTČ v úvodních pasážích stanoví, že v navrhované právní úpravě se plně zapracovává mezinárodní legislativa, což je velice přínosné vzhledem ke kritice současného stavu, která právě poukazuje na ne zcela úplnou implementaci mezinárodních dokumentů. Dále v předmětu úpravy explicitně stanoví, že v zákonu jsou řešena práva obětí trestných činů, poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem, ale především a nově upravuje vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů.

Zákon rozšiřuje definici oběti, když stanoví, že obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Definice se rozšiřuje v tom smyslu, že nemusí dojít k trestnému činu, ale postačí možnost uskutečnění trestného činu. Touto změnou jsou nově pokryta vývojová stadia trestného činu, tedy přípravy a pokusu. Tím, že se definice oběti rozšiřuje i na fyzickou osobu, které byla způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestného činu obohatil, došlo ke sjednocení s definicí poškozeného (vyjma osoby právnické) uvedené v trestním řádu.

³ Dle portálu Ministerstva spravedlnosti ČR bylo např. v roce 2006 podáno 82 žádostí a v roce 2007 125 žádostí a v roce 2008 93 žádostí.

⁴ Poškozený v trestním řízení a oběť nejsou synonyma. Za oběť (oběť jako subjekt zvláštní péče) je považována fyzická osoba, které bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil, a dále v případě smrti oběti, je za oběť považována i jiná osoba. Naproti tomu za poškozeného (oběť jako procesní strana) je považována osoba, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. A to může být jak fyzická osoba, tak u majetkových a jiných škod i právnická osoba, ale již ne jiná osoba jako například pozůstalý.

Pokud jde o osoby, které se staly obětí z důvodu smrti oběti, uvádí definice celou škálu osob bez jakékoli selekce mezi nimi. Jedná se o příbuzné v pokolení přímém, sourozence, osvojení, osvojitele, manžela nebo registrovaného partnera nebo druha, je-li osobou blízkou.

Zákon nově zavádí zvláštní kategorii osob, a to zvláště zranitelné oběti. Výčet zvlášť zranitelných obětí je převzat z návrhu nové směrnice Evropského parlamentu a Rady zavádějící minimální standard práv, pomoci a ochrany obětem trestných činů. Mezi osoby zvláště zranitelné patří zejména děti, osoby, které jsou postiženy fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, a dále osoby nacházející se ve zvláštní situaci po spáchání trestného činu. Tedy osoby, kterým hrozí zejména druhotná újma. Těmto osobám zákon přisuzuje zvláštní postavení, například právo na bezplatnou pomoc, opatření k zamezení druhotné viktimizace atd. Vzhledem k tomu, že výčet zvlášť zranitelných osob nemusí pokrýt rozmanité životní situace, do kterých se oběti dostávají, je stanovena možnost i ostatním osobám poskytnout nadstandardní postavení jako zvlášť zranitelným obětem.

Nově zákon stanoví pojem druhotné ujmy. Druhotná újma, také sekundární rána⁵, může vzniknout oběti po dokonání či dokončení trestného činu jako jeho negativní důsledek, např. nevhodným přístupem Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, zdravotnických zařízení, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a necitlivým přístupem médií. Je stanoven pouze výčet osob, na které je možno efektivně působit, aby jejich činností k druhotné viktimizaci nedocházelo. Vynechány jsou ostatní subjekty, které taktéž mohou druhotnou újmu způsobit, jako příbuzní, pachatel a jeho příznivci a další, neboť na tyto osoby není možné účinně působit, aby k druhotné viktimizaci nedocházelo.

V následujících ustanoveních jsou uvedeny povinnosti subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytnout obětem příslušnou odbornou pomoc. Zákon vymezuje základní druhy pomoci, a to psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy. Psychologické poradenství a právní poradenství jsou poskytovány podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, registrovanými subjekty. Právní pomoc, i bezplatná, vyplývá ze zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, bezplatné právní zastupování vyplývá z trestního řádu a bezplatné poskytování právních informací ze zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Ostatní pomoci upravuje tento zákon.

Nově je upraveno právo oběti na doprovod důvěrníka. Důvěrníkem může být osoba blízká oběti. Účelem přítomnosti důvěrníka je poskytnutí určité formy psychické pomoci. Tím se liší od zmocněnce, který oběť v trestním řízení zastupuje a především dbá na dodržení všech práv poškozeného. Oběť může mít jednu osobu jako důvěrníka a druhou jako zmocněnce. Role důvěrníka je slučitelná s postavením zmocněnce. Důvěrníku tento zákon a trestní řád (počítá se také s jeho novelizací) přisuzuje zvláštní práva. Například právo důvěrníka být přítomen hlavnímu líčení a veřejnému zasedání i v případech, kdy je veřejnost vyloučena.

Obětem jsou rozšířena práva na informace. Povinnost poskytovat informace má dle současné právní úpravy zejména Policie České republiky. Pro policii jsou tyto informace konkretizovány a jako velmi důležité je nutno zmínit, vedle povinnosti poskytnout informace, nově povinnost tyto informace srozumitelně ústně vysvětlit. Za současné právní úpravy je u policie situace často taková, že policisté oběti předloží tiskopisy o poučení a po jejich přečtení, aniž by vždy obsahu oběť rozuměla, ji vyzvou, aby je podepsala. Povinnost informovat je nově stanovena vedle Policie České republiky a orgánů činných v trestním řízení i na další subjekty. Jde o pracovníky orgánů, které mohou při své činnosti přijít s obětí

⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 118

do kontaktu. Jedná se o pracovníky celní služby, vězeňské služby a justiční stráž, vojenské policie, obecních policií, ale i pracovníky zdravotnických zařízení. Některé informace jsou obětem poskytovány na jejich žádost. Například informace o propuštění, resp. uprchnutí obviněného z vazby, resp. odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, ústavního ochranného léčení, zabezpečovací detence, popřípadě i o jiných v zákoně uvedených skutečnostech. Na rozdíl od současné úpravy obsažené v trestním řádu se nevyžaduje, aby bylo zkoumáno, zdali hrozí oběti nebezpečí. Policie České republiky, ale i další zmiňované subjekty se budou muset na tuto novou situaci adekvátně připravit.⁶ Zvýšením standardu pro oběti v oblasti informovanosti by mělo v praxi dojít i ke snížení strachu z oznámení trestného činu a tím ke snížení latence, zejména mravnostní kriminality.⁷

Částečnou změnu prodělala i ustanovení týkající se práva na peněžitou pomoc a s tím spojený okruh osob – žadatelů. Současná právní úprava, která přiznává právo na peněžitou pomoc oběti, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, je precizována o další osoby pozůstalé po oběti trestného činu. Mezi tyto zahrnuje rodiče po zemřelé oběti, manžela, registrovaného partnera, dítě nebo sourozence zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žily v domácnosti, nebo osobu, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Zcela nově je za oprávněnou osobu považována oběť trestných činů obsažených v hlavě III. trestního zákoníku, tedy trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dítěte, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie) a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, kterým vznikla nemajetková újma. Obětem, kterým vznikla v důsledku trestného činu škoda na zdraví a vyjmenovaným pozůstalým po obětech (viz výše) vzniká za dále stanovených podmínek právo na jednorázovou peněžitou pomoc k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. Nově vyjmenovaným obětem odvozeným od druhu trestného činu (viz výše), je peněžitá pomoc poskytnuta pouze k úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy. Rozšířený okruh osob lze jenom přivítat. Při této příležitosti je však nutno říci, že zákonodárce se pravděpodobně z důvodů ekonomické náročnosti „držel při zemi“. Domnívám se, že osoby, které se staly obětí trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, měly mít navíc právo i na peněžitou pomoc k překonání zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem, která může vzniknout v důsledku nemožnosti se opětovně zařadit do pracovního procesu z důvodu např. psychické újmy. Jistě by stálo za úvahu přiznat právo na peněžitou pomoc i jiným obětem než těm, kterým bylo ublíženo na zdraví. V životě dochází často například k případům, že přestárli občané jsou přepadeni a jsou jim odcizeny finanční prostředky nebo jsou navštíveni ve svých domovech podvodníky, kteří je připraví o veškeré finance a v důsledku této trestné činnosti se oběti mohou dostat do velmi složitých sociálních situací. Na takovéto osoby však zákon nepamatuje.

Pokud jde o peněžitou pomoc, je nutno zmínit zvýšení některých sazeb. Paušální částka byla obětem, kterým vznikla v důsledku trestného činu škoda na zdraví, zvýšena z 25.000,- Kč na 50.000,- Kč a celková částka z 150.000,- Kč na 200.000,- Kč.

Současná lhůta jednoho roku, stanovená pro uplatnění nároku na peněžitou pomoc, je nově stanovena jako subjektivní lhůta pro uplatnění nároku na 2 roky. Zároveň byla doplněna objektivní lhůta pro podání žádosti na 5 let. I pokud dojde v důsledku trestného činu u oběti ke zhoršení sociální situace, měly by takto stanovené lhůty dostačovat pro uplatnění nároku na peněžitou pomoc.

⁶ VANGELI, B. Policie a oběti trestné činnosti. *Bílý kruh bezpečí*. 2011, č. 2, s. 29-31

⁷ ČÍRTKOVÁ, L. Nové trendy ve viktimologii. *Bezpečnostní teorie a praxe*. 2011, zvláštní číslo, s. 55-70

Návrh zákona nově stanovuje podporu subjektům poskytujícím pomoc obětem trestných činů. Konkrétně stanoví, že Ministerstvo spravedlnosti ČR podporuje činnost subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů poskytováním dotací ze státního rozpočtu za podmínek a v rozsahu stanovených tímto zákonem. Dotaci ze státního rozpočtu mohou získat jen akreditované subjekty. Na udělení dotace není právní nárok. Dále zákon podrobně upravuje oblast týkající se akreditací.

Dá se shrnout, že navrhovaná česká právní úprava skutečně odstraňuje všechny kritizované nedostatky současné právní úpravy, a že již bude odpovídat mezinárodním požadavkům. Snad lze pouze vytknout určitou až přehnanou obezřetnost při stanovení okruhu osob, jež mají právo na peněžitou pomoc. Ano, mezinárodní právní úprava explicitně nepožaduje rozšířit okruh těchto osob, ale mezi řádky je možné tyto náznaky nalézt.

Legislativní postavení obětí trestných činů ve Slovenské republice

V této části příspěvku bych chtěl porovnat současnou právní úpravu ve Slovenské republice se současnou právní úpravou v České republice, kde je stále platný zákon č. 209/1997 Sb., o poskytování pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Ve Slovenské republice je v současné době platný a účinný zákon č. 215/2006 Z. z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy (dále jen „zákon o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy“), který zrušil zákon č. 255/1998 Z. z. o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy v znení zákona č. 422/2002 Z. z.. Zákon č. 215/2006 Z. z. je účinný od 1. 5. 2006, byl novelizován zákonem č. 79/2008 Z. z., který nabyl účinnosti 1. 4. 2008.

Z názvu slovenského zákona o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy a z úvodního ustanovení tohoto zákona vyplývá, že tento upravuje jednorázové finanční odškodnění osob, kterým byla v důsledku úmyslných násilných trestných činů způsobena újma na zdraví. Oproti české úpravě zákon užívá termín poškozený, ne oběť.⁸ Pokud jde o pojem poškozeného, tento odpovídá pojmu oběti v české právní úpravě. Rozdíl však je v tom, že slovenská úprava explicitně definuje újmu na zdraví, když za tuto považuje ublížení na zdraví, těžkou újmu na zdraví, smrt, znásilnění, sexuální násilí a sexuální zneužívání způsobené trestným činem spáchaným jinou osobou. Tím, že slovenská úprava zahrnuje pod pojem újmu na zdraví také znásilnění, sexuální násilí a sexuální zneužívání, rozšiřuje okruh poškozených. Totiž podle slovenské právní úpravy má poškozený, kterému byla způsobena újma na zdraví znásilněním nebo sexuálním násilím, nárok na vyplacení odškodnění za způsobenou morální škodu. Tato možnost dle současné české právní úpravy nepřichází v úvahu a dokonce se s ní nepočítá ani v navrhované nové úpravě. Dle této úpravy mají osoby, které se staly obětí některého z trestných činů, uvedeného v hlavě III. trestního zákoníku (trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti), pouze nárok na peněžitou pomoc poskytnutou pouze k úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy (viz výše). Právo na odškodnění za způsobenou morální škodu tedy nemají. Tímto je slovenská úprava pokrokovější a více odpovídá mezinárodním trendům.

Slovenská právní úprava je zejména pokroková v tom smyslu, že umožňuje poškozeným, kteří se stali obětí trestných činů znásilnění nebo sexuálního násilí, uplatňovat nárok na morální škodu. Na druhou stranu zákon odpovídá době, kdy byl přijat, netvoří

⁸ Slovenské trestní zákonodárství používá pouze pojem poškozený. Pojem oběť trestného činu považuje spíše za pojem viktimologický či kriminologický.

komplexní právní úpravu a navrhovaná česká právní úprava, která problematiku řeší komplexněji, by měla více odpovídat mezinárodním trendům.⁹

Závěr

Postavení obětí trestné činnosti je v posledních letech věnována značná pozornost ze strany mezinárodních společenství i jednotlivých států. Oběť trestného činu se může dostat v životě do velmi složitých životních situací, ve kterých si sama nemůže pomoci. V takových případech musí nastoupit pomoc státu. Povinnosti státu poskytnout pomoc obětem trestných činů z pohledu mezinárodního práva se postupem doby stále rozšiřují. Na tyto změny musí jednotlivé státy reagovat. A jak se s tímto problémem vyrovnává Česká republika a jak Slovenská republika, bylo smyslem tohoto příspěvku. Obě země v minulosti přijaly právní úpravu, která se dotýkala zejména otázek poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Česká republika v poslední době přistoupila k přípravě nové právní úpravy, která by problematiku obětí trestných činů měla řešit komplexně, což je současný mezinárodní trend. Slovenská republika řeší zatím tuto problematiku cestou novelizací stávající právní úpravy, která je zaměřena zejména na otázky peněžité pomoci poškozeným, kterým byla způsobena škoda na zdraví. I přes tuto „starší“ slovenskou právní úpravu je nutno ocenit větší odvahu slovenských zákonodárců, kteří stanovili širší okruh osob, které na tuto pomoc mohou dosáhnout. Obě země by jistě měly v této oblasti ještě více spolupracovat a navzájem si vyměňovat zkušenosti a poznatky, aby minimalizovaly případné budoucí problémy.

Literatura

- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 118, ISBN 80-86473-86-4.
- ČÍRTKOVÁ, L. Nové trendy ve viktimologii. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. 2011, zvláštní číslo, s. 55-70
- MARTINKOVÁ, M. Oběti kriminality v aktuálních souvislostech. *Bílý kruh bezpečí*. 2010, č. 4, s. 11-14.
- MĚŠÍČKOVÁ, L. K připravovanému zákonu o obětech trestných činů. *Kriminalistika*. 2012, č. 2, s. 91-104. ISSN 1210-9150.
- VANGELI, B. Policie a oběti trestné činnosti. *Bílý kruh bezpečí*. 2011, č. 2, s. 29-31.
- Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů.
- Rámcové rozhodnutí Rady (2001/220/SVV) ze dne 15. března 2001, o postavení obětí v trestním řízení.
- Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie (2002/475/SVV) ze dne 13. června 2002, o boji proti terorismu.
- Směrnice Rady Evropské unie (2004/80/ES) ze dne 29. dubna 2004, o odškodňování obětí trestných činů.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí.
- Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu [KOM (2011) 275 v konečném znění].
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v platném znění.
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii v platném znění.
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů v platném znění.

⁹ Komplexní právní úpravu má většina zemí, například Švýcarsko, Rumunsko, Kanada, Německo atd.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě v platném znění.
Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění.
Zákon č. 215/2006 Z.z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy
v platném znění.
Návrh zákona, o obětech trestných činů.

Keywords: victim of crime, injured person, compensation, financial assistance.

Summary

The position of victims in recent years received considerable attention from the international community and individual states too. Victim of crime in his life can get in a very complicated situation in which he cannot help himself. In such cases, take help from the state. State's obligations to provide assistance to victims of crime are still expanding from the perspective of international law over time. The individual states have to respond to these changes. And how to deal with this problem balances the Czech Republic and Slovak Republic as was the purpose of this paper. Both countries have in the past adopted legislation, in particular concerning issues of providing financial support to victims of crime. The Czech Republic recently acceded to the preparation of new legislation, which should be dealt issue the victims of crimes with comprehensively and it is the current international trend. The Slovak Republic has addressed this issue through an amendment to the existing legislation, which is focused mainly on the issues of financial assistance to the victims, which was caused by damage to health. Despite this "older" Slovak legislation is necessary to appreciate more courage Slovak lawmakers who set a wider circle of people who can help to achieve this. Both countries would certainly be in the region even more closely with each other and exchange experience and knowledge to minimize any future problems.

*JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.
Katedra právních oborů a bezpečnostních
studií
Vysoká škola evropských a regionálních
studií, o . p. s .
Žitkova č. 4/6, 370 01 České Budějovice
e-mail: svatos@vsers.cz
Tel. +420602140294*

Recenzent: JUDr. Veronika Marková, PhD.